

Gemeente Veere

Collectieplan kunst- en cultuurhistorische collectie 2015-2018

Middelburg/Veere, 2014

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	3
2. Korte collectiebeschrijving	4
2.1 Collectiegeschiedenis	4
2.2 Omvang en indeling in deelcollecties	5
2.3 Collectie nader beschreven	6
3. Gebruik van de collectie	9
4. Behoud en beheer	10
5. Afstoten	11
6. Registratie en documentatie	12
7. Samenvatting en actiepunten	13

1. Inleiding

De gemeente Veere heeft een kunst- en cultuurhistorische collectie die uit ongeveer 5000 objecten bestaat. Dit collectieplan is bestemd voor bestuurders van de gemeente Veere zodat inzicht kan worden gekregen in wat de samenstelling en betekenis van deze collectie is zodat keuzes voor het beheer en behoud gemaakt kunnen worden. Voor de conservator en vrijwilligers is dit collectieplan het beleids- en actieplan waarop zij zich kunnen baseren bij het omgaan met de collectie.

Daarnaast zullen ook bruikleenaanvragers, erflaters en schenkers geïnteresseerd zijn in het beleid ten aanzien van de collectie. De gemeente Veere heeft het beheer van de collectie opgedragen aan het Zeeuws Archief.

Het collectieplan biedt een beschrijving van de volledige collectie: hoe is ze ontstaan, wat wordt ermee gedaan, hoe zal ze zich verder ontwikkelen?

De collectie van de gemeente Veere bestaat uit objecten die authentiek zijn en een direct verband hebben met kunst en cultuur in de gemeente Veere. Nergens anders wordt een collectie beheerd die is opgebouwd rond de geschiedenis van de gemeente Veere. Voorwerpen en het verhaal dat erachter zit worden bewaard voor het nageslacht: om ervan te leren en te genieten. Met dit doel voor ogen beheert, ontsluit, actualiseert en presenteert de gemeente Veere voorwerpen uit het culturele erfgoed.

De gemeente Veere wil zoveel mogelijk mensen kennis laten maken met de geschiedenis en cultuur van Veere. De collectie is te zien in openbare gebouwen in de gemeente Veere en in bruikleen gegeven aan musea. De collectie kan ook gebruikt worden bij gastlessen op basisscholen in de gemeente.

Voor het opstellen van de procedures over het omgaan met de collectie wordt gebruik gemaakt van *Spectrum*, het internationale handboek voor collectiemanagement.

Binnen de gemeente Veere staan en hangen in de open ruimte circa 200 objecten van (kunst)historische waarde uit de periode 1300-2014. De gemeente is beheerder

van de openbare ruimte en zodanig eigenaar en beheerder van de buitenkunst. Vanaf 2007 is de gemeente Veere actief op het gebied van aankoop van kunst in de openbare ruimte. Het beleid is door de gemeente Veere in augustus 2007 vastgelegd in de nota *Kunst in de openbare ruimte*. De gemeente Veere legt de gegevens vast in het Adlib-museumregistratiesysteem. Deze buitencollectie wordt in dit collectieplan buiten beschouwing gelaten.

2. Korte collectiebeschrijving

De gemeente Veere beschikt over een aantrekkelijke collectie die wordt ingezet voor presentaties over de gemeente. In de collectie komen de unieke aspecten van de gemeente tot uitdrukking. Zo beschikt de gemeente onder andere over schilderijen, beeldhouwwerk, porselein, aardewerk, munten en penningen. In de collectie bevinden zich objecten van nationaal belang. De collectie heeft voldoende aanknopingspunten om de gemeentelijke cultuurgeschiedenis in beeld te brengen: het wonen, werken en leven van de doorsnee bewoners maar ook de activiteiten van de stedelijke bevolking in Veere en Domburg. Dit is het uitgangspunt en de basis voor het collectiebeleid waarin ook het afstoten van objecten wordt vastgelegd en uitgevoerd. In het beleid wordt aandacht geschonken aan de mobiliteit van de collectie. Door uitwisseling met andere instellingen worden de objecten in verschillende contexten gepresenteerd en zal de kennis over en de betekenis van de collectie toenemen. Regelmatig gebruiken musea onderdelen van de collectie. De collectie is beschreven op de historische voorwerpenkaart en in het Adlib-museumregistratiesysteem.

2.1 Collectiegeschiedenis

De collectie van de gemeente Veere heeft een belangrijke cultuurhistorische waarde en is daardoor geschikt om de geschiedenis van Veere te belichten. De omgeving is van historische betekenis: vanaf de verspreide bewoningsconcentraties in de prehistorie en de Romeinse nederzetting voor de kust van het tegenwoordige Domburg tot onder meer de gebeurtenissen in 1944 en de herindeling van 1996. De handelsnederzettingen Westkapelle en Domburg kregen in 1223 stadsrechten en de havenplaats Veere groeide uit tot handelsstad met internationale allure. Door de

eeuwen heen verbleven diverse schilders in deze omgeving. Van Anthonis Janszoon van der Goude tot Jan Toorop en de Hongaars-Veerse schildersfamilie Góth. De gemeente Veere prijst zich gelukkig met werken van deze kunstenaars in de collectie.

Voorgangers van de huidige gemeente Veere hebben in het verleden voorwerpen bewaard die met hun geschiedenis te maken hadden. Vooral in de steden Domburg en Veere werden op initiatief van het bestuur verzamelingen aangelegd en werd aan het publiek gelegenheid gegeven deze historische voorwerpen te bezichtigen. Vanaf 1647 had het bestuur van Domburg een collectie archeologie bijeengebracht in de kerk. In het stadhuis van Veere werden sinds 1558 voorwerpen geëxposeerd die betrekking hadden op het markizaat van Veere. Aan het eind van de negentiende eeuw hadden toeristen de mogelijkheid om het Domburgse raadhuis en de zich daar bevindende collectie te bezichtigen. In het stadhuis van Veere was vanaf 1857 een oudheidskamer ingericht waarin voorwerpen uit de geschiedenis van Veere werden tentoongesteld. Er werden aankopen gedaan bij antiquairs, handelaren en bij veilingen. Door de jaren heen hebben particulieren veel voorwerpen in bruikleen gegeven en geschonken. Bij de gemeentelijke herindeling van 1996 zijn alle historische voorwerpen en kunstobjecten van de voormalige gemeenten ondergebracht bij het gemeentearchief Veere, dat in 2000 is opgegaan in het Zeeuws Archief.

2.2 Omvang en indeling in deelcollecties

De collectie bestaat uit ongeveer 5000 voorwerpen. Deze historische en kunstvoorwerpen kunnen worden gegroepeerd rond bijzondere objecten. De opbouw van de deelcollecties is thematisch van aard. 'Thema' is hier bedoeld als een inhoudelijk historisch verband. Een enkel object kan tot meerdere thematische collecties behoren. Deze historische verbanden tonen zich in de volgende deelcollecties:

1. Bestuur en rechtspraak.

2. Markizaatscollectie
3. Veerse geschiedenis
4. Collectie-Richel
5. Veerse kunstenaars
6. Munten en penningen
7. Veerse archeologie

2.3 Collectie nader beschreven

- Bestuur en Rechtspraak

In 1857 werd in Veere in de kamer waar vroeger recht werd gesproken werd gehouden een oudheidkamer ingericht. Voorwerpen die te maken hadden met de geschiedenis van bestuur en rechtspraak werden hier tentoongesteld. Ook in de stadhuisen van Domburg en Westkapelle werden dit soort voorwerpen bewaard.

Wat Veere betreft is het stadhuis het 'grootste object uit de collectie'. Het was sinds 1477 zetel van het stadsbestuur en de lokale vierschaar en naderhand van het Admiraliteitsgerecht en de Schotse rechtbank. De authentieke vierschaar, raadzaal, griffie, burgemeesterskamer en archiefruimte met de hierin aanwezige voorwerpen en meubels hebben een direct verband met de geschiedenis van het gebouw en de stad. Delen van deze inrichting zijn bewaard gebleven. Uniek zijn de bronzen gerechtsvuisten, de brandijzers, een zestiende-eeuws beeld van Vrouwe Justitia en de originele Statenbijbel die werd gebruikt om de verdachte te laten zweren dat hij altijd de waarheid zou spreken. Ook voorwerpen die herinneren aan het bestuur en rechtspraak in de overige Veerse dorpen en steden maken deel uit van deze collectie. Hieronder bevinden zich burgemeestersketenen en zegelstempels. Ook uniek is het schepenzegel uit 1250 van Westkapelle.

- Markizaatscollectie

In 1555 werd Maximiliaan van Bourgondië ingehuldigd als markies van Veere. Tot het markizaat behoorde het grootste deel van Walcheren. Aan de eerste markies van

Veere herinnert de verguld zilveren beker die bekend staat als 'de Beker van Maximiliaan'. In 1566 werden delen van het markizaat verkocht. Willem van Oranje verwierf de stad en heerlijkheid Westkapelle en werd in 1581 eigenaar van wat sindsdien het markizaat van Veere en Vlissingen werd genoemd. De huidige koning van Nederland draagt de titel markies van Veere. Veere heeft de band met de markiezen en markiezinnen uit het huis van Oranje-Nassau altijd gekoesterd. Dit blijkt uit een aantal bijzondere stukken in de collectie, zoals een schilderij van een rouwpiramide uit 1584 voor Willem van Oranje: het eerste monument in Nederland dat voor de 'Vader des Vaderlands' werd opgericht, maar ook staatsieportretten van koning-stadhouder Willem III, koning Willem I, koningin Wilhelmina, koningin Juliana en koningin Beatrix. Uniek is het achttiende-eeuwse vaandel dat gebruikt is bij de inhuldiging van stadhouder Willem IV in 1751.

- Veerse geschiedenis

Regelmatig worden voorwerpen opgenomen afkomstig van verenigingen, bedrijven en burgers. Deze voorwerpen zijn bronnen voor onderzoek naar de Veerse geschiedenis. Met deze voorwerpen kan het verhaal worden verteld over onder andere de gilden, het ringrijden en gaaischieten, het kerkelijk leven in de dorpen, de Veerse visserij, de Walcherse tramwegen, het Domburgse badleven, kermissen, de Walcherse buitenplaatsen, het kloosterleven, markten, ambulante handel, het reddingwezen en de landbouw. Uniek is een paneel uit 1552 met het blazoën van het Domburgse rederijkersgilde. Van de 51 nog in Nederland bestaande blazoenen is dit een van het oudste.

- Collectie-Richel

Bij testament werd in 1930 door de burgemeester van Borssele, Johannes Leonardus Richel (1878-1930), aan de gemeente Veere een collectie geschonken bestaande uit Delfts aardewerk, Loosdrechts, Engels, Chinees en Japans porselein en een aantal meubels. Uniek zijn enkele stukken wapenporselein van Zeeuwse families. Bedongen werd dat deze collectie altijd in Veere zou blijven. Bijzondere

stukken zijn in bruikleen gegeven aan het museum De Schotse Huizen en aan het Zeeuws Archief voor de inrichting van werkvertrekken.

- Veerse kunstenaars

Veere is trots op de kunstenaars die ooit in de gemeente woonden. In veel straatnamen vindt men hen terug. Domburg kent zijn Tooropstraat en Serooskerke een De Meijstraat. In Veere treft men de Erasmusstraat aan en Biggekerke heeft sinds 2000 een Martinus Nijhoffstraat. De herinnering aan het verblijf van Charley Toorop in Westkapelle heeft geresulteerd in het oprichten van een standbeeld. De collectie Veerse kunstenaars omvat werk vanaf 1517, toen Anthonis Janszoon van der Goude werd ingeschakeld voor het polychromeren van de stadhuisbeelden. Gedurende de 18de eeuw woonden en werkten Jacob Schwartzsenbach en Geraard Jacobzse (1710-1783) in Veere. Schwartzsenbach werkte samen met de Middelburgse marineschilder Engel Hoogerheyden. In Domburg heeft in de zeventiende eeuw korte tijd de schilder Blijhooft gewoond. Werk van deze schilders is aanwezig in de verzameling van de gemeente Veere. Vanaf 1914 verbleef de Hongaarse schildersfamilie Góth in Domburg. In 1928 verhuisden Maurice Góth, Ada Góth-Löwith en hun dochter Sárika naar Veere. Vader, moeder en dochter waren heel productief. In 1995 verwierf het gemeentemuseum door aankoop en schenking kunstvoorwerpen en documentatie betreffende de familie Góth.

Tot 1996 is door een aantal gemeenten 'heemkunst' aangekocht. Hieronder wordt verstaan de kunst van eigen streek, geïnspireerd door de directe woon- en leefomgeving van de maker, die probeert in de keuze van zijn onderwerpen iets van het karakter, de geschiedenis en de cultuur van deze omgeving weer te geven.

Tussen 1928 en 1932 woonde de Amerikaanse schrijver, kunstenaar en journalist Hendrik Willem van Loon in Veere. Ook na zijn vertrek uit Nederland bleef Veere een rol spelen in zijn werk. De gemeente Veere heeft in 1994 van een Amerikaanse verzamelaar een collectie met werk van Van Loon aangekocht om tentoon te stellen in het stadhuis.

- Munten en penningen

Vanaf het eind van de negentiende eeuw verzamelden de gemeenten Veere en Domburg historische munten en penningen. In die tijd bestond bij de particuliere verzamelaars grote belangstelling voor penningen, munten, gesneden stenen, lakstempels, onderscheidingen en dergelijke. In 1890 bestond de Veerse catalogus van deze collectie uit 200 nummers waarvan de meeste in bruikleen waren ontvangen. Muntencollecties werden in de negentiende eeuw verzameld om een overzichtelijk beeld te krijgen van de geschiedenis van een periode of gebied. Door de encyclopedische waarde paste het in het beleid van het toenmalige museum.

Door schenkingen en aankoop beschikt de gemeente Veere over een collectie munten uit de periode 1223 tot 2002. In 1950, 1966 en 1979 is de collectie uitgebreid met drie schatvondsten, waaronder munten uit de beroemde goudschat van Serooskerke.

- Veerse archeologie

In deze collectie bevinden zich voorwerpen uit de Romeinse tijd tot de twintigste eeuw. In 1996 is een collectie middeleeuwse pelgrimsinsignes aangekocht.

3. Gebruik van de collectie

De gemeente Veere heeft met een aantal van de belangrijkste objecten het stadhuis in Veere en het gemeentehuis in Domburg ingericht. Bruiklenen zijn zoals gezegd gegeven aan musea en het Zeeuws Archief voor de inrichting van werkruimtes. Het gebruik voor tentoonstellingen, onderzoek en onderwijs wordt gestimuleerd.

Bruikleenverkeer brengt activiteiten met zich mee als administratieve handelingen, conservering en restauratie. In principe kunnen alle objecten in bruikleen worden gegeven aan instellingen die zijn ingeschreven in het Museumregister. Hierbij wordt

rekening gehouden met de kwetsbaarheid en of de bruikleenemer kan voldoen aan eisen van behoud en beveiliging. In een bruikleenformulier worden de objectbeschrijving, de staat en getaxeerde waarde vermeld. De bruikleenemer moet het object voor deze waarde verzekeren en stuurt de ondertekende bruikleenovereenkomst met een kopie van de polis naar de conservator. Aan de bruikleenemer wordt geen vergoeding gevraagd voor de bruikleenprocedure.

Voor een aantal zeventiende-eeuwse schilderijen is regelmatig belangstelling van buitenlandse musea. Het paneel 'De ontvangst van Cornelis van der Mijle door de doge van Venetië in 1609' werd in 2012 in tijdelijke bruikleen gegeven aan het Nationaal Museum van Zwitserland in Zürich. In 2014 werd door het staatsmuseum Kuskovo Paleis in Moskou onderzoek gedaan naar het schilderij van Philips van Macheren, 'Schepen op de rede van Veere, 1651'.

4. Behoud en beheer

Alle schilderijen van voor 1850 zijn in de periode 2010-2014 gerestaureerd. Vanaf 2015 controleert de Collectiewacht jaarlijks de staat van een aantal materiaalgroepen. In 2015 zijn dit de groepen hout en textiel. Aan de hand van het materiaalrapport zal voor deze groepen een restauratieplan worden gemaakt. Aan reguliere activiteiten zoals schoonmaak, preventie/bestrijding van ongedierte en schimmels is de laatste jaren weinig aandacht besteed. Regels over omgang met in bruikleen gegeven objecten worden slecht nageleefd.

Het Zeeuws Archief beschikt over depotruimte en werkruimte in het stadhuis van Veere en bij de COVRA in Vlissingen-Oost. Alleen de beheerder van de collectie heeft toegang tot het depot. In het depot in het stadhuis zijn de klimatologische omstandigheden goed. Door middel van bevochtigers en ontvochtigers wordt in de ruimten in het stadhuis waar delen van de collectie zijn opgesteld aan klimaatbeheersing gedaan. In deze ruimten worden periodiek temperaturen en vochtigheidsgraden gemeten. De meetgegevens laten een constante temperatuur van 18°C en een 'relatieve vochtigheid' van 55% zien. De ruimte in het depot is beperkt. Voor grote objecten is geen plaats. Schilderijen liggen op planken of staan

in stellingkasten. Veel objecten zijn niet verpakt in zuurvrije middelen. In het depot staan voorwerpen die niet tot de collectie behoren, zoals kassa's, computers, verpakkings- en tentoonstellingsmateriaal. In het gemeentehuis in Domburg worden de klimatologische omstandigheden steekproefsgewijs gemeten.

De permanent opgestelde en in bruikleen gegeven objecten staan in 2017 op voor hertaxatie.

5. Afstoten

Veel musea onderzoeken of zij deelcollecties hebben die voor de instelling geen waarde hebben. Het waarderen van een deelcollectie en bepalen of het voor afstoting in aanmerking komt is geen eenvoudige zaak. De collectie van de gemeente Veere is breed en divers. Afstoten komt alleen aan de orde wanneer de gemeente de kwaliteit van haar collectie wil verbeteren en daarvoor middelen nodig heeft. Het afstoten van deelcollecties zal verlopen volgens de regels van de Leidraad Afstoten Museale Objecten (LAMO).

De LAMO-regeling geeft een complete beschrijving van het proces van afstoting, uitgangspunten zijn:

- Er dient op inhoudelijke gronden een besluit te nemen voor afstoting van deelcollecties objecten.
- Het doel van het afstoten is om te komen tot verbetering van kwaliteit en samenstelling van de collectie.
- De criteria voor afstoten dienen zorgvuldig, transparant en verantwoord genomen te worden.
- De selectie van een af te stoten deelcollectie dient op zorgvuldige, transparante en verantwoorde wijze plaats te vinden.
- De cultuurhistorische waarde dient per deelcollectie beschreven te worden, met de indeling in categorieën A, B en C.

A. Een deelcollectie welke geen equivalent heeft en objecten bevat die onmisbaar en onvervangbaar zijn.

B. Een deelcollectie die niet van het allerhoogste cultuurhistorische belang is , maar wel van waarde is voor de geschiedenis van de gemeente Veere.

C. Een deelcollectie die geen relatie met de geschiedenis van de gemeente Veere.

- Bruiklenen worden zoveel mogelijk aan bruikleengevers geretourneerd.
- Afstoting van bruiklenen is alleen toegestaan als eigenaar bekend is of toestemming heeft gegeven.
- Af te stoten objecten dienen eerst aangeboden te worden aan geregistreerde musea.
- Bij het afstoten van deelcollecties dienen deze per object gedocumenteerd te worden.
- Alle financiële opbrengsten uit verkoop komen ten bate van het aankoopbeleid, restauratie en conservering.
- De gehele afstotingsprocedure dient zorgvuldig gedocumenteerd te worden.
- Het is wenselijk m.b.t. afstoting goed te communiceren naar 'buiten'.

6. Registratie en documentatie

Registratie en documentatie vormen de basis van elk collectieplan. Alleen met kennis over wat de gemeente Veere in huis heeft, kan een samenhangend collectiebeleid worden ontwikkeld.

Vrijwel de hele collectie is geregistreerd op basisniveau. Dit houdt in dat een formulier tenminste een inventarisnummer, de titel van het object en de standplaatsgegevens bevat.

Deze geautomatiseerde registratie van de objecten blijft een voortdurende taak. De beschrijving in Adlib dient te worden uitgebreid met kwalitatief goede foto's van de objecten, gegevens van de kunstenaar, datering en materiële toestand. De collectie Bestuur en Rechtspraak en de markizaatscollectie zijn goed gedocumenteerd. De collecties Veerse geschiedenis, Kunstenaars en Archeologie zijn matig tot goed gedocumenteerd. Van de collectie-Richel zijn het wapenporselein en het Delfts aardewerk gedocumenteerd. Aan de hand van deze documentatie kon de cultuurhistorische waarde van een van deze objecten worden bepaald en leidde deze nieuwe informatie tot herwaardering. Het Engelse, Chinese, Japanse en

Loosdrechtse porselein is slecht gedocumenteerd. De collectie Munten en penningen is matig gedocumenteerd.

7. Samenvatting en actiepunten

De gemeente Veere heeft een waardevolle en uiteenlopende kunst- en cultuurhistorische verzameling van ongeveer 5000 objecten. Deze valt uiteen in zeven deelcollecties. De collectie vertelt het verhaal van de geschiedenis van de gemeente Veere en bevat voorwerpen van nationaal belang. Sommige voorwerpen zijn de enige herinnering aan voor de gemeente Veere belangrijke historische gebeurtenissen. Voor het beheer van deze collectie voor de periode 2015-2018 worden de volgende actiepunten voorgesteld:

Objecten uit de collectie worden gebruikt voor de inrichting van gemeentelijke gebouwen en in bruikleen gegeven aan geregistreerde musea.

Gebruik van de collectie voor tentoonstellingen, bruiklenen, onderzoek en onderwijs zal worden gestimuleerd.

Langdurige uitstaande bruiklenen zullen ter plekke worden gecontroleerd.

Het rapport van de Collectiewacht zal worden gebruikt om een restauratievoorstel te maken voor de materiaalgroepen hout, textiel en beeldhouwwerk. Hier hoort ook een restauratiebudget bij.

Regelmatig zullen de klimatologische omstandigheden gemeten worden in de ruimten in het gemeentehuis in Domburg waar zich objecten bevinden.

In het depot in Veere zal voorzien worden in een hangende berging voor schilderijen.

Voorwerpen in het depot in Veere die niet tot de collectie behoren, niet zijnde kunstvoorwerpen, zullen worden verwijderd en zo nodig vernietigd.

Afstoten van deelcollecties zal worden onderzocht.

Alle voorwerpen krijgen een zichtbaar inventarisnummer .

Aan het Adlib-registratieformulier worden kwalitatief goede foto's, gegevens over de kunstenaars, datering en materiële toestand en een uniforme beschrijving van de plaatsingskenmerken toegevoegd.

De collecties Richel en Munten en Penningen zullen worden gedocumenteerd.

Aan het eind van 2018 zal met de opzet van het collectieplan 2019-2022 worden begonnen.

Dit beleid zal worden besproken in het regelmatig overleg tussen de gemeente Veere en het Zeeuws Archief.

Peter Blom, conservator gemeentelijke collecties Veere
Zeeuws Archief, Middelburg/Veere
December 2014